

Uilenwerkgroep Waasland

Uilenwandeling 2013 – kerkuil geeft ware vliegshow

Serieuze opkomst voor zo een koude avond

Ruim 70 personen troepen samen op zaterdag 23 februari 2013 aan de kerk van Belsele-Puyvelde. Weinig herkenbare gezichten, want iedereen goed ingeduffeld tegen de snerpende oostenwind die bij wijlen een gevoelstemperatuur geeft van -10°C . Speciaal gevoel toch, het enthousiasme van mensen – grotendeels onbekenden voor elkaar – reagerend op uitnodigingen via websites, tijdschriften, mond-aan-mond reclame en flyers in bibliotheek. Eenmalig samenkomend met hetzelfde doel. Heterogeen samengesteld, met mensen van alle leeftijden en waarbij niet enkel en vooral de plaatselijke bevolking is vertegenwoordigd maar ook een Gents en zelfs een Nederlands accent opvallen. Eén grote afwezige, de volle maan. Die moet verstek geven en blijft de ganse wandeling verscholen achter een dik wolkendek.

We verzamelen aan de westkant van de kerktoren waar je zicht hebt op de inlooppijp van de kerkuilnestkast net onder de wijzerplaat. Officieel zijn we nog niet begonnen, maar klokslag 19u30 plotse commotie in de groep wandelaars. Een kerkuil (*Tyto alba*) vliegt uit de kerktoren, maar laat zich slechts enkele seconden bewonderen. Verdorie, niet iedereen heeft zijn onaangekondigde uitstap opgemerkt. Maar niet getreurd zal later nog blijken...

Eerst wat algemene informatie

Aan het begin van de wandeling geven we algemene informatie over uilen. Wist je dat er wereldwijd een 200 verschillende soorten zijn? De grootte varieert van 19 cm (dwerguil) tot 75 cm (oehoe). Voor de spanwijdte van de vleugels mag je ruim maal twee rekenen. Volkeren werden steeds gefascineerd door deze voornamelijk 's nachts levende vogels. Als ze zich in het duister kunnen voortbewegen, moeten ze wel helderziend zijn, dacht men. De Griekse godin Athena werd steeds afgebeeld met een Steenuil op haar schouder. De kleinste van de drie uilen die we tijdens deze wandeling hopen te horen, heeft er zijn Latijnse naam aan over gehouden (Athene noctua). Vroeger werden uilen levend aan de schuurdeur genageld omdat ze zouden behoeden tegen het boze. Uilen gaven ook inspiratie aan heel wat spreuken en gezegden.

Uilen hebben 3 grote troeven om zich met succes in het nachtleven te storten: ogen, gehoor en verenkleed/vlucht.

Hun grote ogen kijken recht naar voren. Ze zitten vast in de oogkassen. Door extra nekwervels kunnen ze de kop 270° draaien zonder er een stijve nek aan over te houden. De gezichtshoek bedraagt om en bij de 110° waarvan 60° overlap (gemeenschappelijk voor links en rechts oog) wat dieptezicht verschaft. Ze zijn verziend, voor zaken dichterbij komen snorharen en snavel goed van pas. Uilen zitten ook constant te wiebelen om signalen en geluiden beter te kunnen inschatten. Uilen die enkel 's nachts jagen zoals kerkuil en bosuil (*Strix aluco*) hebben zwarte ogen. Uilen die ook overdag actief zijn zoals steenuil en velduil (*Asio flammeus*) hebben gele/oranje ogen.

Uilen horen op een fabuleuze manier. Het gezichtsmasker helpt het geluid te versterken. Sommige soorten hebben een asymmetrisch gehoor. Het ene oor is wat groter en hoger gelegen dan het andere. Geluiden worden een fractie van een seconde later waargenomen maar dit biedt voordeel om de geluidsbron nog beter te lokaliseren.

Geluidloze vleugels en een soepele glijvlucht laten toe een prooi ongehoord te benaderen. Uilen zijn minder zwaar dan ze eruit zien. Het verenkleed is dik, maar heel los en licht. Ook de poten zijn bedekt. De slagpennen hebben op het uiteinde dons. Gevolg is weinig wrijving met de lucht en een onhoorbare vleugelslag. De verhouding tussen vleugeloppervlakte en gewicht is groot en verleent de souplesse om de vlucht snel te wijzigen volgens opgevangen signalen. Tot slot vertellen we nog iets over braakballen. Uilen verorberen hun prooi volledig. Wat door de maagsappen niet wordt afgebroken, wordt verzameld in een braakbal. Die bevat haar, schedels en botjes, en geeft informatie over het menu van de vogel. Ook de zoogdierenwerkgroep is blij met de gegevens die door braakballenonderzoek verzameld worden. Elke uil produceert een ander type (grootte, kleur, consistentie) van braakbal.

We krijgen kou, kunnen we beginnen stappen?

De wandeling kan beginnen. Een lus van ongeveer 4 kilometer brengt ons langs geschikte biotopen voor bosuil, steenuil en kerkuil. We hebben vooraf wat maatregelen genomen. Een aantal hondeneigenaars werd gevraagd hun dier binnen te houden. Politie (afdeling evenementen) werd ingelicht dat er een uilenwandeling plaats heeft. Het zou niet de eerste keer zijn dat er ongeruste buurtbewoners de politie alarmeren bij het opmerken van zaklampschijnsel en aanhoudend blaffende honden.

Bosuil houdt er de spanning in...

Bij een eerste halte in de Bosstraat laten we het geluid van een bosuil horen. Bosuilen beginnen vroeg te broeden, vaak reeds in februari. Het zijn echte opportunisten. Ze bejagen alles wat in het bos beweegt. Met zijn 40 cm is hij de grootste van de uilensoorten die op deze wandeling aan bod komen. Bosuilen doen het goed in Belsele. Ze zijn dominant tegenover steenuilen en kerkuilen en vragen daarom (momenteel) geen extra nestkasten. Vorig jaar waren er in onze regio uitzonderlijk

grote broedsels met 5 jongen. Op de cd horen we het mannetje herhaaldelijk *hoe-oe-hoe* zingen, maar er komt geen reactie. Eind februari zijn de koppeltjes al gevormd en liggen de territoria vast, de nood aan vocale reactie neemt dan aanzienlijk af. Een tweede oproep aan het eind van de dreef richting voetbalveld heeft meer succes. Eerst komt een bosuil nog stilzwijgend aangevlogen, slechts enkelen zien zijn donkere gestalte aftekenen tegen het lichtere wolkendek. Maar even nadien laat hij zich voluit horen vanuit een dennenboom een 50-tal meter verder. *Hoe-oe-hoe* klinkt zonder ophouden door de donkere nacht. Wat klinkt dit veel mooier dan de geluidsopname! Ook als we de wandeling verder zetten, blijven we de bosuil nog een hele tijd achter ons horen.

Richting steenuilen

Vorbij het voetbalveld wandelen we langs de hard bevroren akkers richting Kruisstraat. Op deze open plek met rondom bomenrijen komt er geen reactie als we het geluid van een steenuil laten horen. We stappen snel verder want de scherpe wind hier is in schril contrast met de beschutting en de hartverwarmende zang van de bosuil zonet.

Aan de overkant van de Kruisstraat aan het eind van een dreef en beschut door een hoge haag wagen we het er opnieuw op. Kleine akkers en weilanden worden er omgeven met knotwilgen. We bevinden ons hier in steenuiland, dat staat vast. Recente waarnemingen bevestigen dit. Steenuilen meten ongeveer 23 cm en maken gebruik van natuurlijke holten (knotwilgen) en nestkasten. Ze hebben een voorkeur voor kortbegrasde weilanden en kunnen ook overdag op een paaltje aan de rand van hun jachtterrein worden waargenomen. Steenuilen jagen ook door over de grond te huppelen of vanuit een lage vlucht. Naast muizen staan insecten, regenwormen, kevers en soms kikkers op het menu. Ze hebben een groot arsenaal geluiden, waaronder een *miauw* dat aan katten doet denken. Vandaag echter geen reactie. We vermoeden dat de koude wind hen aanmaant om diep in de beschuttende holte te blijven.

Is de kerkuil al terug van zijn ronde?

Afronden doen we onze wandeling op de startplaats nabij de kerk met het zicht op de galmgaten waarachter de kerkuilkast verborgen zit. De kerkuil (35 cm) was in de jaren zeventig na enkele zware winters en een fel teruglopend aantal beschikbare nestlocaties bijna uit onze contreien verdwenen. Het aantal resterende broedkoppels werd op 100 voor gans Vlaanderen geschat. Kerkuilwerkgroep Vlaanderen en honderden vrijwilligers zorgden echter voor een heuse ommekeer. Vandaag hangen verspreid in Vlaanderen ongeveer een 2000 speciale nestkasten. In het topjaar 2007 piekten we naar een 1000 koppels kerkuilen. Ook voor 2012 (cijfers nog niet volledig gekend) verwachten we ons aan mooie resultaten. Een goed muizenjaar betekent meestal een goed kerkuiljaar.

Le moment suprême. Het hoogtepunt van deze wandeling dient zich aan. Kippenvel hebben we al door de koude, maar het neemt nog toe als de cd-speler het ijzingwekkende geluid van de kerkuil door de nacht stuurt. Tot 3 maal toe herhaalt Eddy het geluidsfragment. Juist wanneer we de wandeling willen afronden, komt een kerkuil vanachter ons aangevlogen richting kerkuilkast. Maar hij (of zij, dat kan je niet uitmaken) vliegt niet zomaar direct binnen, er wordt eerst nog een heuse vliegshow gegeven. Dankzij de straatverlichting en de grote krachtige spots die van op de huizen richting kerktoren zijn gericht, zien we constant de bleke onderzijde. Minutenlang kunnen we kerkuil aanschouwen: vliegend, zeilend, bijna onbeweeglijk tegen de oostenwind in hangend, fladderend (als een vleermuis) en soms biddend (als een torenvalk). Wanneer hij enigszins om de as draait, en zijn donkere rugkleuren in de nacht opgaan, lijkt hij uit de lucht verdwenen. Wanneer hij echter opnieuw volledig horizontaal ligt, valt de lichte onderkant meteen terug op. De kerkuil laat zijn schreeuw horen, het gaat door merg en been. Is het omdat de uil hoog in de lucht hangt, dat het veel mooier klinkt dan de geluidsopname? Het is het enige geluid dat we opvangen want de vlucht zelf verloopt geluidloos. Na enkele minuten besluit hij

dat het genoeg is geweest en met een perfecte duikvlucht waarbij snel hoogte wordt verloren landt hij zonder aarzeling op de inlooppijp van de nestkast.

Wauw! De bewondering voor dit schouwspel is immens. Alle aanwezigen leven even op een wolk. Een mooiere apotheose hadden we ons niet kunnen voorstellen.

Dankjewel

De wandeling wordt afgerond met een oprecht woord van dank voor het enthousiasme en de discipline van de grote groep. Uilen zijn prachtige vogels die in het wild horen en vanavond hebben ze onze volharding en geduld beloond met enkele bijzondere waarnemingen. De aanwezigen trakteren de begeleiders (en de kerkuil) op een deugdoend applaus.

De laatste ervaringen worden in het lokale dorpscafé bij een koffie, porto of Karmeliet uitgewisseld tot in de late uurtjes. *Zeg, heb je gezien hoe die kerkuil...*

Een avond om nooit te vergeten.

Marc Aerts,
namens de uilenwerkgroep